

LEGAL DESIGN

Visuele vaardigheden in het juridisch onderwijs?

Minke Reijneveld & David Sander*

Legal design draait om het visualiseren van juridische informatie. Op de werkconferentie 'Visuele vaardigheden in het juridisch onderwijs' is besproken wat de opkomst van *legal design* zou moeten betekenen voor het academisch rechtenonderwijs. In deze amuse staan de auteurs stil bij de vraag of *legal design* meer geïntegreerd zou moeten worden in het academisch rechtenonderwijs.

1 *Legal design* in opkomst

Legal design draait om het visualiseren van juridische informatie. Zo'n visualisatie kan eenvoudig zijn, zoals een handgetekend schema of een simpele *infographic*,¹ maar ook complexer, bijvoorbeeld een animatiefilmpje. Het is zelfs mogelijk om een contract de vorm van een stripboek te geven. Daarbij bestaat het contract – enkel – uit afbeeldingen en, eventueel, spraakwolkjes.²

In de rechtspraktijk, met name in de advocatuur, wordt steeds meer gebruik gemaakt van *legal design*.³ Daarvoor zijn verschillende redenen aan te wijzen. Allereerst wordt het recht, mede door Europese en internationale invloeden, steeds complexer. Daarnaast 'juridiseert' onze samenleving in toenemende mate: niet alleen is op tal van gebieden sprake van steeds verdergaande regulering, maar ook lijkt men steeds vaker gebruik te maken van juridische procedures om geschillen te beslechten.⁴ Gelet op deze ontwikkelingen is de juridische dienstverlening gebaat bij een methodiek die het recht beter toegankelijk, bruikbaar en aansprekend maakt.⁵ *Legal design* kan in dit verband dienstbaar zijn. Zo stelt jurist en designer Hagan: 'Legal design is the application of human-centered design to the world of law, to make legal systems and services more human-centered, usable and satisfying.'⁶ Het gebruik van *legal design* sluit bovendien aan bij de opkomst van beelden als communicatiemiddel in de samenleving.⁷

In deze amuse buigen wij ons over de vraag of de opmars van *legal design* in de rechtspraktijk gevolgen zou moeten hebben voor het academisch rechtenonderwijs. Zou *legal design* daarin meer geïntegreerd moeten worden? Is het belangrijk dat rechtenstudenten in hun opleiding leren om een *design* te maken, te interpreteren en te commentariëren? Wij gaan nadrukkelijk niet in op de vraag of *legal design* zou moeten worden gebruikt als didactisch middel bij het doceren

van het recht aan universitaire rechtenstudenten, maar of dergelijke studenten vaardigheden in verband met *legal design* aangeleerd zouden moeten krijgen.

Terwijl op de werkconferentie werd gepleit voor een positieve beantwoording van de gestelde vraag – er werd zelfs van een 'manifest' gesproken – heeft deze bijdrage een exploratief karakter: ons doel is om enkele argumenten voor en tegen meer integratie van *legal design* in het universitair juridisch onderwijs aan te voeren en enkele vragen op te werpen. De strekking van ons betoog is dat het gesprek over de verhouding tussen *legal design* en het academisch rechtenonderwijs gevoerd moet blijven worden. Om tot deze conclusie te komen, bespreken wij eerst enkele argumenten voor en tegen meer integratie van *legal design* in het universitair rechtenonderwijs. Wij stellen tussendoor ook enkele vragen. Het doel van deze amuse is niet om een uitputtend antwoord te geven op al deze vragen.

2 Meer integratie van *legal design* in het academisch rechtenonderwijs?

Argumenten voor meer integratie van legal design in het academisch rechtenonderwijs

Een eerste argument voor meer integratie van *legal design* in de universitaire rechtenopleiding hangt samen met het feit dat er een zekere divergentie bestaat tussen de communicatiemiddelen die in de context van het recht gebruikelijk zijn en de communicatiemiddelen die in de samenleving worden gehanteerd.

Binnen het recht ligt sterk de nadruk op communicatie door middel van tekst en – in mindere mate – spraak.⁸ Dit komt onder meer doordat de belangrijkste rechtsbronnen – de wet en rechtspraak – op schrift zijn gesteld. Het academisch rechtenonderwijs heeft als belangrijke taak om de juridische student met deze

* Mr. M.D. Reijneveld is als promovenda burgerlijk recht verbonden aan het Onderzoekcentrum Onderneming & Recht, Radboud Universiteit. D.B. Sander is masterstudent aan de Universiteit Leiden. De auteurs zijn redacteuren van dit blad. Aanleiding voor deze amuse vormt een werkconferentie georganiseerd door de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden op 21 juni 2019 genaamd 'Visuele vaardigheden in het juridisch onderwijs'. Wij danken prof. mr. T. Barkhuysen voor de uitnodiging. Naar deze conferentie wordt in dit stuk verwezen met 'de werkconferentie'.

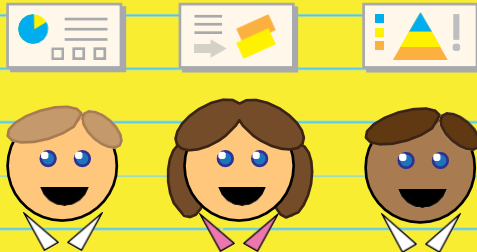
1 Hierover sprak Caitlin Moon op de werkconferentie, zie <https://law.vanderbilt.edu/bio/caitlinmoon> (laatst bekeken 1 oktober 2019). Zie bijvoorbeeld de *infographic* waarmee Stibbe een Gouden Zandloper won in 2018 (www.advocatie.nl/gouden-zandlopers-2018-juryprijzen-voor-van-doorne-stibbepels-rijcken).

2 Vgl. C. Baasch Andersen, 'Comic contracts and other ways to make the law understandable', *The Conversation* 2018 en de daarin getoonde voorbeelden. Zie ook de Lawtoons in India, via: www.lawtoons.in (laatst bekeken 1 oktober 2019).

LEGAL DESIGN

ALS ONDERDEEL VAN RECHTENSTUDIE

ja! alhoewel... misschien

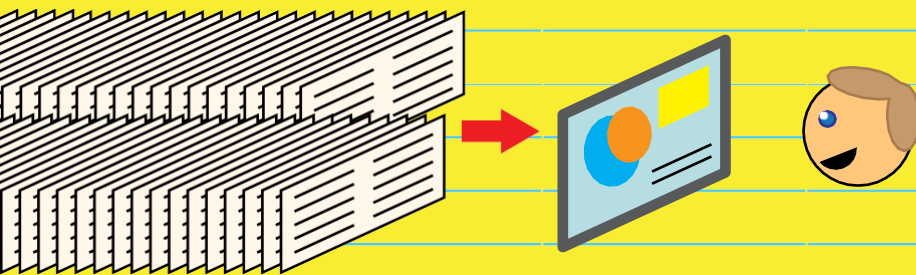

legal design is gewéldig!

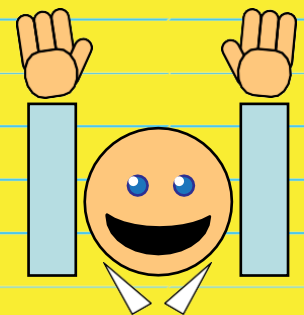

**klinkt
interessant**

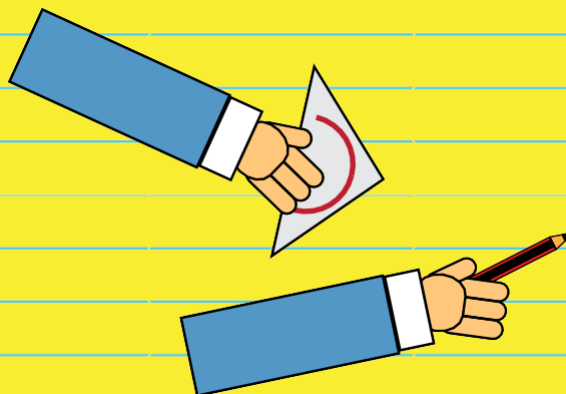
**maar,
waarom?**

**het maakt juridische communicatie
sneller én duidelijker :)**

EUREKA!

**dus laten we er vooral tijdens
de studie vast mee beginnen!**

oh. écht?

communicatiemiddelen vertrouwd te maken, aangezien deze zijn instrumentarium vormen. Het onderwijs neemt deze taak ook serieus. Daarvan getuigt het feit dat het schrijven van essays en een bachelor- en master-scriptie een belangrijk onderdeel van de universitaire rechtenopleiding vormt en veel faculteiten een vak aanbieden waarin wordt geoefend met pleiten.

Tegelijkertijd heeft de beeldcultuur in de samenleving een enorme opmars gemaakt die bovendien nog niet ten einde is.⁹ Daarnaast blijkt ook dat een beeld het cognitief vermogen van mensen kan vergroten.¹⁰ Een mens kan een plaatje 60.000 keer sneller verwerken dan een tekst.¹¹

Op basis van deze divergentie en de notie dat het recht niet los te denken is van de samenleving die het ordent, is de vraag gerechtvaardigd of in het kader van het recht meer met beeldmateriaal gewerkt zou moeten worden. *Legal design* kan dan worden ingezet als instrument om het gat tussen recht en maatschappij te dichten. Vanuit de veronderstelling dat het recht steeds voldoende in de samenleving moet zijn ingebed, zou in het licht van de genoemde taakstelling van het academisch rechtenonderwijs betoogd kunnen worden dat daarin meer aandacht voor visualisatie moet zijn.

Een tweede argument voor meer integratie van *legal design* in de academische rechtenopleiding is dat er vanuit de markt vraag is naar *legal design*.¹² De vraag van de consument van juridische dienstverlening naar visualisatie kan verklaard worden tegen de achtergrond van een stelling van Van der Meer: 'Mensen verwachten hapklare informatie, gefilterd naar specifieke behoeften, en met een website/app-achtige ingang. Informatiegebruikers worden luier, dus informatieleveranciers zullen harder moeten werken om aan de verwachtingen te voldoen.'¹³

Uit verhalen van advocatenkantoren die werken met *legal design* komt een aantal voordelen naar voren. Zo zouden contracten met *visuals* sneller klaar zijn en tot minder misverstanden leiden.¹⁴ Daarnaast kan het gebruik van *legal design* ertoe leiden dat juridische 'teksten' eenvoudiger te begrijpen worden.¹⁵ Ten slotte kan het gebruik van *visuals* handig zijn in juridische procedures: informatie die prettig wordt weergegeven en gemakkelijk te verwerken is – beeldmateriaal – wordt eerder voor waar aangenomen dan complexe en ingewikkeld weergegeven informatie – tekst.¹⁶

Wij denken dat veel juridische studenten uiteindelijk in de juridische dienstverlening werkzaam worden, zodat het verstandig kan zijn hen al tijdens hun opleiding met de uitdagingen (van later) in die branche te confronteren. Waarom zou een rechtenstudent op de universiteit wel leren om een pleitnota te schrijven, maar niet om met visualisatie om te gaan? Beide vaardigheden komen toch in de praktijk van pas.

Argumenten tegen meer integratie van *legal design* in het academisch rechtenonderwijs

Tegen meer integratie van *legal design* in het universitaire rechtenonderwijs pleit een aantal argumenten. In de eerste plaats kan op meer abstract niveau gekeken worden naar de taakstellingen van de academische rechtenopleiding. Weliswaar moet de universiteit rechtenstudenten ook op de rechtspraktijk voorbereiden, maar onzes ziens is haar taak in de eerste plaats om juridische studenten in wetenschappelijk opzicht te vormen. Het moge zo zijn dat vanuit de markt behoefte is aan *legal design* en de advocatuur de (financiële)

vruchten van het gebruik van visualisatie in haar praktijk plukt, daarmee is het nog geen gegeven dat het wetenschappelijk rechtenonderwijs ook iets met *legal design* móét. Dit punt kreeg op de werkconferentie naar onze mening niet de aandacht die het verdient. Het valt namelijk niet onmiddellijk in te zien dat het leren omgaan met *legal design* aan de wetenschappelijke vorming van de rechtenstudent bijdraagt.

Het tweede bezwaar tegen meer integratie van *legal design* in het academisch rechtenonderwijs is van meer praktische aard. De academische rechtenopleiding is beperkt doordat zij uit vier studiejaar bestaat. In die jaren moeten juristen in spe tot een bepaald niveau worden opgeleid, terwijl het recht dat in die vier jaar bestudeerd moet worden als gezegd steeds complexer wordt en bijvoorbeeld zorgen bestaan over het taal- en schrijfniveau van de gemiddelde rechtenstudent.¹⁷ Kortom: die vier jaar zit al behoorlijk vol. Is er nog wel ruimte om *legal design* in de rechtenopleiding te integreren? En als die ruimte er is, kan die dan niet beter benut

worden om juridische diepgang in de studie aan te brengen en het taal- en schrijfniveau van studenten te verbeteren? Zo bekeken dient de juridische academische opleiding vooral om te voorzien in basiskennis van het recht en een gedegen schrijf- en taalniveau, terwijl meer praktische vaardigheden in het kader van visualisatie ook in de advocatenberoepsopleiding of intern op kantoor geadresseerd zouden kunnen worden.

In de derde plaats kan aan de waarde van *legal design* worden getwijfeld: *legal design* is niet alwetend. Van den Hoven voert aan: 'Er heerst een wonderlijke naïviteit over beeldgebruik in de juridische wereld. Met alle communicatie probeer je een bepaalde wereld in symbolen voor het voetlicht te brengen. Die symbolenwereld heeft een bepaalde structuur en is hartstikke suggestief.'¹⁸ Weliswaar zegt een beeld meer dan duizend woorden, maar duizend woorden kunnen nuances bevatten die niet in beeld alleen zijn uit te drukken. Op basis hiervan zou men kunnen betogen dat met de toepassing van *legal design* terughoudend dient te worden omgegaan. Tegen deze achtergrond is het de vraag in hoeverre *legal design* aandacht in het academisch rechtenonderwijs verdient.

3 Afsluiting

Hierboven hebben wij naar aanleiding van de opmars van *legal design* de vraag gesteld of *legal design* meer geïntegreerd zou moeten worden in het academisch rechtenonderwijs. Wij hebben niet getracht deze vraag uitputtend te beantwoorden. Wel hebben wij enkele argumenten voor een positieve en negatieve beantwoording aangevoerd en enkele nadere vragen geponeerd. Duidelijk moge zijn dat *legal design* in de juridische dienstverlening waardevol kan zijn en dat (op basis daarvan) argumenten bestaan om *legal design* in het universitaire rechtenonderwijs te integreren. De argumenten tegen meer integratie van *legal design* in het academisch rechtenonderwijs nopen evenwel tot een kritische blik. Volgens ons is het belangrijk om de discussie over de verhouding tussen *legal design* en de academische rechtenopleiding scherp te houden en deze verhouding continu te bevragen. Het initiatief van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden afgelopen juni om de werkconferentie te organiseren, juichen wij dan ook van harte toe, omdat dit initiatief daaraan heeft bijgedragen.

3 Zie N. Gloudemans-Voogd, 'Woord in beeld', *Advocatenblad* 2018.

4 Vgl. bijvoorbeeld met betrekking tot onderwijsgeschiedenis J.P. Dikker, 'Heerst er in het onderwijs een claimcultuur?', *AA* 2019, p. 765 (AA20190765).

5 Zie hierover bijvoorbeeld de website van Margaret Hagan, *www.openlawlab.com* (laatst bekeken 24 juni 2019). Zie ook de TEDtalk van Alan Siegel: *www.ted.com/talks/alan_siegel_let_s_simplify_legal_jargon*.

6 Zie <https://afdelinglegal.nl/category/legal-design/> (laatst bekeken 10 oktober 2019).

7 Vgl. T. Barkhuysen, 'Meer aandacht in het onderwijs voor beeld als juridisch communicatiemiddel', *NJB* 2017/31, p. 2225.

8 Barkhuysen 2017.

9 Barkhuysen 2017.

10 J. Gerald & M. Arlt, *Visuals matter!*, Newton Square: PMI 2015.

11 P. Louwerse, 'Met legal design kun je zaken winnen', *Mr. Online* 4 december 2018.

12 Louwerse 2018.

13 Louwerse 2018.

14 <https://deroosadvocaten.nl/over-ons/legal-design/> (laatst bekeken 1 oktober 2019).

15 Zie bijvoorbeeld de TEDtalk van Alan Siegel: *www.ted.com/talks/alan_siegel_let_s_simplify_legal_jargon*.

16 D. Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, London: Penguin Books Ltd. 2012, p. 19-30.

17 Zien aanzien van het laatste J. van Mourik & S.N.P. Wiznitzer, 'Taal is zeg maar echt een ding', *AA* 2019, p. 171 (AA20190171).

18 Gloudemans-Voogd 2018.